

Dr Alan Uzelac*

Dr Mirela Krešić**

ARBITRAŽA (IZBRANO SUĐENJE) U KORČULANSKOM STATUTU I STATUTIMA ISTOČNE OBALE JADRANA***

U ovom radu autori istražuju odredbe o arbitraži (izbranom suđenju) sadržane u Korčulanskom statutu te ih uspoređuju sa srodnim odredbama drugih srednjovjekovnih statuta istočne obale Jadrana – statuta gradova Budve, Dubrovnika, Splita, Trogira, Visa, Paga, Vodnjana i Pule. Obradena je kako starija, tako i novija redakcija Korčulanskog statuta (redakcije iz 13. i 15. stoljeća), pri čemu se upozorava na trend slabljenja kneževskih ovlasti u vezi s arbitražnim postupkom u novijoj redakciji, što odražava općeniti pomak u nadležnostima između kneza i kurije. Opisane su i kritički analizirane odredbe koje se odnose na opću narav arbitraže, ovlasti pojedinih tijela u postupku, arbitražni sporazum, broj arbitara i njihovo imenovanje, rokove u kojima se postupak trebao provesti, objektivne i subjektivne granice arbitribilnosti, materijalna i procesna pravila postupanja, jezik na kome se arbitraža provodila, donošenje i izricanje pravorijeka te njegovo izvršenje, kao i pravo na žalbu. Autori iz iznesenog prikaza i usporedbe zaključuju da je arbitraža kako u Korčulanskom statutu, tako i u statutima drugih srednjovjekovnih komuna na istočnoj obali Jadrana, imala svoje etabliровано mjesto kao instrument rješavanja raznih vrsta sporova koji su inače bili u nadležnosti tijela vlasti komune. Uz značajne varijacije u pravilima od komune do komune, u cjelini se može zaključiti da su statutarna pravila u velikoj mjeri odgovarala suvremenom poimanju i funkciji arbitraže. Neke razlike, npr. lokalna narav sporova, dominacija odlučivanja ex aequo et bono kao i načelo solidarnosti po kojem su arbitri svoju funkciju redovito obavljali bez novčane nakna-

* Autor je redoviti profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, auzelac@pravo.hr.

** Autor je docentica Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, mirela.kresic@pravo.hr.

*** Ovaj je rad izvorno nastao kao prinos obilježavanju 800 godina Statuta grada i otoka Korčule te je bio iznesen na međunarodnom znanstvenom skupu o povijesnom i pravnom značenju toga statuta održanom na Korčuli u rujnu 2014. godine. Autori rad posvećuju profesoru Gaši Kneževiću kao znanstveniku koji je svojim radom i djelovanjem dao važan poticaj razvoju arbitraže na području jugoistočne Europe, čime će zasigurno i osobno ući u buduće prikaze povijesti arbitraže u našoj regiji.

de, ne mogu promijeniti ocjenu da je arbitraža po Korčulanskom statutu i statutima drugih komuna s istoka Jadrana bila prava arbitraža, te da je ona, kao specifični doprinos povijesti alternativnog rješavanja sporova na području jugoistočne Europe, reflektira tradiciju arbitražnog rješavanja sporova u regiji.

Ključne riječi: *Arbitraža (izbrano suđenje). – Srednjovjekovni statuti. – Grad Korčula. – Povijest arbitražnog rješavanja sporova. – Istočna obala Jadrana.*

1. UVOD

1.1. Određenje teme

Arbitri ili izbrani suci osobe su od povjerenja stranaka koje im povjeravaju rješavanje određenog spora. Arbitražom (izbranim suđenjem) sporovi se rješavaju na konačni i obvezujući način, a zbog toga što arbitražna odluka zamjenjuje presude donesene u postupku pred državnim sudovima, smatra ju se jednim od oblika alternativnog rješavanja sporova.¹ Danas, arbitraža je priznati i uvažavani način rješavanja čitavog niza sporova između subjekata privatnog i javnog prava. Osobito se često koristi za rješavanje međunarodnih trgovačkih sporova, gdje je za neke njihove oblike postala standardnom metodom, čije je ugovaranje redovito i neizostavno. Međutim, arbitraža zna biti i važan oblik rješavanja sporova između država, o čemu svjedoči i aktualna arbitraža između Hrvatske i Slovenije o morskoj granici u Piranskom zaljevu *alias* Savudrijskoj vali.

Kao i velik dio drugih pravnih instituta, i arbitraža potječe još iz davnih vremena. Izrazi *arbitr* i *arbitrium* latinskog su podrijetla, a na njih nailazimo u raznim izvorima iz rimskog razdoblja. Neki su autori smatrali da je arbitraža, kao nedržavno rješavanje sporova, najstariji oblik građanskog sudskog postupka,² premda je to u modernoj teoriji sporno.³

U svakom slučaju, već se od najranijih pravnih izvora nalaze dokazi o tome da je kultura rješavanja sporova bila osobito važna za svako

¹ O osnovnim obilježjima arbitraže u suvremenom ključu upor. Siniša Triva, Alan Uzelac, *Hrvatsko arbitražno pravo*, Zagreb 2007, 23–40.

² Vid. Siniša Triva, *Građansko parnično procesno pravo*, Zagreb 1983, 9 i dalje. – slijedeći Wlassakovu 'arbitražnu teoriju' koja je u nas bila recipirana kod Horvata. Upor. Moritz Wlassak, „Der Gerichtsmagistrat im gesetzlichen Spruchverfahren“, *Zeitschrift der Savigny-Stiftung für Rechtsgeschichte*, Romanistische Abteilung, 25/1904, 139; Bertold Eisner, Marijan Horvat, *Rimsko pravo*, Zagreb 1948, 541 i dalje.

³ Vid. prikaz modernih romanističkih shvaćanja koja odbacuju tzv. *Schiedsgerichtstheorie* kao pravno-teorijski 'racionalistički mit' u: Marko Petrak, „Arbitration as the Primary Form of Civil Proceedings? A Contribution to Criticism of the Schiedsgerichtstheorie“, *Croatian Arbitration Yearbook* vol. 11, 2004, 85–101; vid. i Marko Petrak, „Private or public justice? Modern disputes on the origin of civil procedure in Roman law“, (eds. Alan Uzelac, Cornelis Hendrik van Rhee), *Public and private justice: dispute resolution in modern societies*, Antwerpen 2007, 87–104.

društvo i svaku zajednicu.⁴ Od ranih vremena arbitraža je bila način odlučivanja koji je bio percipiran kao fleksibilniji od drugih. Za razliku od postupaka u kojima je ovlaštena osoba – sudac (*iudex*) – trebala odlučivati uz primjenu strogih pravnih formula, arbitar je u pravilu bio ugledni član zajednice, ‘dobar čovjek’ (*bonus vir*) koji je trebao poštujući svoj osjećaj pravičnosti odlučiti o sporu. Arbitraža je bila neformalnija metoda rješavanja spora, koja je u pravilu počivala na sporazumu stranaka i u kojoj su se sukladno tomu i same stranke manje konfrontirale.⁵ Ipak, za razliku od drugih neformalnih metoda, rezultat arbitraže trebala je biti odluka o tome koja je od strana u sporu u pravu, a ne samo eventualno poticanje dogovornog rješenja spora. Arbitražnim se odlukama s vremenom počela pridavati veća snaga, a već od carskog perioda arbitraža *ex compromisso* stekla je i svojstvo formalne obvezatnosti, te mogućnost izvršenja uz potporu državne vlasti. I u srednjovjekovnom razdoblju, arbitraža ima važno mjesto u uređenju života u lokalnim zajednicama. Tako se odredbe koje se odnose na arbitražu susreću u statutima mediteranskih gradova, a u tome nisu usamljeni ostali ni statuti gradova na istočnoj obali Jadrana.

U ovome radu, svoju ćemo pozornost posvetiti odredbama Korčulanskog statuta koje se odnose na arbitre i arbitražu. Pri analizi te ćemo odredbe usporediti, kako sa suvremenim uređenjem arbitraže u domaćem i međunarodnom pravu, tako i s odredbama koje tematiziraju arbitražu u nekim drugim srednjovjekovnim statutima istočne obale Jadrana.

1.2. Vrijeme nastanka odredbi Korčulanskog statuta o arbitrima

Odredbu *de arbitris* nalazimo u starijoj redakciji Statuta (gl. XXIX⁶; 1265, 1271)⁷ kao i novijoj redakciji (gl. XXXII; 15. stoljeće; vjerojatno razdoblje između 1428. i 1455.),⁸ no s određenim razlikama. Još jednu odredbu o arbitrima nalazimo u Zbirci reformacija (gl. LXX) u kojoj su sadržani neki zakonodavni zaključci Velikog vijeća. Naime, Veliko je vijeće u sklopu svojeg djelovanja donosilo različite zaključke (reformacije) kojima su se, između ostalog, nadopunjavale, mijenjale te ukidale odredbe Statuta. Nakon konačne tzv. novije redakcije Statuta u 15. stoljeću, neki su prije doneseni zaključci Velikog vijeća ostali izvan spomenute redak-

⁴ Ivan Milotić, *An outline of the arbitral procedure in Roman law*, dostupan na <http://www.forhistiur.de/zitat/1301milotic.htm>.

⁵ Upor. Ivan Milotić, „Arbitral resolution of disputes by goodman (bonus vir) in Roman law and European legal tradition“, *Croatian Arbitration Yearbook* vol. 15, 2008, 169–189.

⁶ Pri izradi rada korišten je tekst Statuta kojeg je preveo i priredio Antun Cvitanić objavljen u *Korčulanski statut* (dalje: KS), Split 1995, a u kojem se nalazi i latinski tekst Statuta (*Statutaet leges civitatis et insulae Curzulae*) kojega je 1877. priredio J. J. Hanel.

⁷ Vinko Foretić, *Otok Korčula u srednjem vijeku*, Zagreb 1940, 225–228.

⁸ V. Foretić, 230.

cije. Ti su zaključci, kao i oni koje je Veliko vijeće donijelo nakon novije redakcije, sakupljeni u posebnu zbirku u vrijeme mletačke vlasti.⁹

Za razliku od nekih zaključaka sadržanih u Zbirci reformacija za koje se zna kada su doneseni, za gl. LXX je teško utvrditi točno vrijeme donošenja. U toj se odredbi spominje *gastald* (*gastaldus*) kao netko tko ne može biti arbitar. Funkciju *gastalda* ne nalazimo u starijoj redakciji Statuta, ali nalazimo pojam *pistaldus*¹⁰, tj. osobu koja obavlja sličnu službu kao i kasniji *gastaldus* iz čega Foretić izvodi zaključak kako je riječ o različitom nazivu za istu funkciju¹¹. Slijedom toga, ako se složimo s Foretićem, može se zaključiti kako je zaključak sadržan u gl. LXX usvojen nakon starije redakcije, a svakako prije novije redakcije iz 15. stoljeća. Ta bi se gornja granica mogla pomaknuti znatnije prema 14. stoljeću. Naime, za razdoblje od 1398. do 1404. godine sačuvan je zapisnik Velikog vijeća iz kojega se vidi koje su reformacije donesene u to vrijeme. Premda se odredba gl. LXX ne spominje, u zapisniku se nalaze podaci o izborima za *gastalde* u četiri korčulanska sela što upućuje na to da se u tom razdoblju svakako već koristi pojam *gastaldus* pa se prema svemu sudeći ta gornja granica nastanka gl. LXX može smjestiti u drugu polovicu 14. stoljeća.¹²

1.3. Razlika između novije i starije redakcije Korčulanskog statuta s obzirom na odredbu o arbitrima

Kako je već kazano, i starija i novija redakcija imaju odredbu o arbitrima koje se razlikuju po tome tko kao predstavnik javne vlasti ima određene ovlasti pri provođenju arbitražnog postupka. Prema starijoj redakciji knez, a prema novijoj redakciji kurija, određuje rok u kojemu su arbitri morali donijeti pravorijek, odnosno pravorijek koji je donesen u sporovima vrijednosti veće od jednog perpera izricao se u prisutnosti kneza (starija redakcija), tj. kurije (novija redakcija). Objasnjenje ove različitosti, a slijedom čitanja drugih odredbi Statuta, možemo naći u činjenici da je opseg ovlasti koje su imali knez, odnosno kurija bio različit u pojedinim razdobljima korčulanske povijesti.

Na čelu korčulanske općine, tj. komune nalazio se knez koji je zajedno s tri velika suca činio veliku kuriju odnosno vladu, tijelo sa sudskim i upravnim nadležnostima. Knez, trojica velikih sudaca te trojica malih sudaca činili su Malo vijeće, tj. proširenu ili potpunu kuriju. Dok je prema starijoj redakciji knez bio taj koji bira tri velika i tri mala suca (gl. XXIV), u novijoj redakciji knez i dalje bira tri velika suca, ali uz potvrdu Velikog vijeća, a zatim oni zajedno (knez i tri velika suca) biraju male

⁹ *Ibid.*, 229–230.

¹⁰ KS, Dodatak st. red. Statuta iz 1271, gl. XV.

¹¹ V. Foretić, 252.

¹² *Ibid.*, 233–235, 252–253.

suce (gl. XXVI). Ova je glava izričito ukinuta zaključkom Velikog vijeća 1418. te su se veliki i mali suci nadalje birali unutar Velikog vijeća no bez neposrednog sudjelovanja kneza (gl. CXXXIX, Zbirka reformacija). Iz promjena načina biranja sudaca, ali i drugih službenika korčulanske općine, Foretić zaključuje kako se kneževska vlast pomalo sužavala.¹³

Tako je, prema starijoj redakciji, kneževska vlast bila značajnija barem što se tiče činjenice da je većinu poslova obavljao knez samostalno ili s velikom kurijom, odnosno s Malim vijećem, dok prema novijoj redakciji nema poslova koje knez obavlja samostalno već ih uvijek obavlja velika kurija ili Malo vijeće, iako je knez i nadalje predsjednik velike kurije, tj. Malog vijeća.¹⁴ Slijedom toga uspostavljeno je i razlikovanje tko je od općinskih tijela vlasti bio zadužen za određivanje roka u kojem je moralo biti donesen pravorijek, odnosno u čijoj se je prisutnosti izricao pravorijek za sporove veće od jednog perpera.

2. ARBITRAŽA PREMA KORČULANSKOM STATUTU I STATUTIMA ISTOČNE OBALE JADRANA

2.1. Nadležnost i opća narav arbitraže prema Korčulanskom statutu

Korčulanskim statutom određeno je da će se arbitraža provoditi u slučajevima u kojima stranka, pozvana pred sud, „...ne htjedne odgovarati i parničiti se“, a nije riječ o postupcima zbog uvrede i zločina (*de maledicto vel malefacto*). Stoga, može se, slično današnjem uređenju arbitraže, smatrati da je do arbitraže moglo doći u spornim predmetima građanske, trgovačke i druge ne-kaznene naravi. Kako se arbitraža mogla završiti i nagodbom koja je sklopljena uz sudjelovanje izbranog suda (*concordent*), može se smatrati da se arbitražom moglo rješavati sporove o pravima kojima su stranke mogle slobodno raspolagati, tj. nagoditi se. Iz odredbe prema kojoj je u svim arbitražama o predmetu spora vrjednijem od jednog perpera trebalo odluku donositi pred knezom može se zaključiti da je arbitraža bila moguća kako u predmetima veće ekonomske vrijednosti, tako i u stvarima male vrijednosti, gdje je nadzorna uloga tijela gradske vlasti bila manja.¹⁵

Iako bi iz dikcije Korčulanskog statuta moglo proizlaziti da je bilo koja od stranaka koja je pozvana pred sud mogla uskratiti svoj pristanak na suđenje pred knezom i kurijom te optirati za arbitražu, vjerojatnije je

¹³ Opširnije vid. *Ibid.*, 241–262; upor. Maja Novak, *Autonomija dalmatinskih komuna pod Venecijom*, Zadar 1965, 56–58; o važnosti otoka Korčule za Mletačku Republiku vid. Serdo Dokoza, *Dinamika otočnog prostora*, Split 2009, 9–12.

¹⁴ V. Foretić, 247–248; upor. M. Novak, 24; S. Dokoza (2009), 173–176.

¹⁵ Više o naravi predmeta te o strankama u postupku pred arbitražom v. *infra* pod 2.6.

da je radi provođenja arbitraže bio potreban i pristanak druge stranke, ili barem odluka kneza i kurije da se povodom takvog prijedloga jedne od stranaka predmet ‘prepusti’ odlučivanju pred arbitrima. Sporazum stranaka i dobrovoljno uključivanje u arbitražu ubraja se među temeljne odrednice svake arbitraže, pa tako i one po Korčulanskom statutu.¹⁶

Još jedna od temeljnih odrednica svake arbitraže – autonomija stranaka u pogledu određivanja temeljnih elemenata postupka, počevši od utjecaja na formiranje arbitražnog suda – razvidna je također već u razmjerno kratkoj i oskudnoj odredbi Korčulanskog statuta. Tako je svaka stranka imala pravo na izbor arbitara (*utraque pars eligat arbitros*), i to jednog ili dvaju arbitara.¹⁷

Već iz odredbi o imenovanju arbitara može se iščitati još jedna od temeljnih značajki svake prave arbitraže, a to je potreba da se osigura postupovna ravnoteža i pravo na pravično i nepristrano suđenje. Naime, pri imenovanju izbranih sudaca, svaka od stranaka ima jednako pravo na izbor arbitara, što se očituje u pravu na jednak broj izbranih sudaca (*una pars unum vel duos, et altera pars tot idem*). Povrh toga, jednog je arbitra izravno imenovao knez, djelujući – današnjim rječnikom govoreći – kao ovlaštenik za imenovanje (*appointing authority*). Za tog je arbitra (kojem se u samom Statutu ne pridaje posebna funkcija, iako se može očekivati da je on u ovoj konstelaciji mogao biti neka vrsta predsjednika arbitražnog vijeća) bitno da je nepristran u odnosu na svaku od strana (*et unum ... de medio nulli partium suspectum nec attinentem uni plus quam alteri*). Nepristranost se, doduše, izričito tražila samo za arbitra kojeg je imenovao knez, no ona se tumačila kako u objektivnom, tako i u subjektivnom smislu – kao nepristranost u očima stranaka, koje i same moraju imati povjerenje u integritet postupka.

Još jedna od glavnih odlika arbitraže koju možemo jasno iščitati iz Statuta jest ovlast arbitražnog suda da donese obvezujuću odluku. Korčulanskim je statutom jasno naznačeno da su arbitri bili ovlašteni postupak okončati ‘presudom’ (*per sententiam*), dakle obvezujućom odlukom koja bi bila pandan arbitražnom pravorijeku kako je on danas definiran u Zakonu o arbitraži. Obvezujuća narav, ali i svojstvo ovršivosti, može se naslutiti i iz naznake da se arbitražni pravorijek izricao pod prijetnjom kazne koju je knez odredio (*sub penasibi a domino comite data*). Kazna se izricala u odnosu na arbitre koji ne bi donijeli pravorijek, no, iz dikcije Statuta moglo bi se zaključiti da se izvršavala i ako se stranke ne bi dobrovoljno pokorile odluci arbitara, ili kada ne bi izvršile sporazum (*concordatum*) koji bi bio sklopljen uz posredovanje arbitara.¹⁸ U potonjem se

¹⁶ Više o arbitražnom sporazumu v. *infra* pod 2.2.

¹⁷ Više o imenovanju arbitara i njihovom broju v. *infra* pod 2.3. i 2.4.

¹⁸ Više o ovršnosti pravorijeka v. *infra* pod 2.9.

može raspoznati i rana preteča nastojanja da se i u okvirima adjudikativne metode rješavanja sporova kakva je arbitraža pokuša u određenoj mjeri djelovati u pravcu mirnog rješenja spora.

Pojedine odlike arbitraže prema Korčulanskom statutu detaljnije ćemo, u svjetlu sličnih odredbi u statutima nekih gradova s istočne obale Jadrana, analizirati u nastavku ovog teksta.

2.2. Sporazum o arbitraži

Arbitražni sud osniva se u svrhu rješavanja nekog konkretnog spora ili sporne situacije koja nastaje između točno određenih stranaka te su upravo taj spor odnosno sporna situacija razlog i povod nastanka suda. Povjeravanjem rješavanja spora arbitražnom sudu stranke se, svojevolumno ili pod prisilom, odriču nadležnosti redovitog suda. Nakon rješavanja spora arbitražni sud prestaje postojati i nikada više ne bi nastao u istom obliku, s istim strankama i sucima, a u svrhu rješavanja činjenično i pravno identične stvari.

Kada je riječ o svojevolumnom povjeravanju rješavanja sporova arbitražnom sudu, stranke to čine sporazumom kojim određuju sve osnovne elemente konkretne arbitraže, uključujući npr. predmet spora, arbitre, vrijeme u kojem arbitri moraju donijeti pravorijek i sl., i koji je za njih bio obvezujući.

Iz Korčulanskog statuta ne saznajemo ništa o arbitražnom sporazumu stranaka, osim o tome da su stranke mogle za arbitražu optirati izravno pred knezom, povodom poziva na sud, pa tako ni je li bila potrebna pisana forma. S obzirom na postojanje notarske službe na otoku nije nemoguće isključiti sklapanje pisanih sporazuma, premda možda ne u pogledu svih sporova koji su se iznosili pred arbitražni sud, već se možda radila razlika s obzirom na vrijednost spora. Slična rješenja, naime, nalazimo u drugim statutima istočne obale Jadrana. Tako je prema Splitskom statutu sporazum o arbitraži za sporove vrijednosti veće od deset libara morao biti u obliku javne isprave, dok se za sporove manje vrijednosti nije tražio pisani oblik.¹⁹ Paškim je statutom određeno kako je sporazum o arbitraži mogao biti pisani ili usmeni. Pri tome je pisani sporazum bio obvezan za sporove vrijednosti veće od deset libara, dok je sporazum za sporove manje vrijednosti morao biti zaključen u prisutnosti dvojice vjerodostojnih svjedoka.²⁰ O sklapanju sporazuma o arbitraži odnosno sporazuma o mirovnom suđenju govore Trogirski statut i Vodnjanški statut. I jedan i drugi sporazum morali su biti obvezno sklopljeni, i to

¹⁹ *Statut grada Splita* (dalje: SS), Split 1987, knjiga III, gl. LXXX (dalje u tekstu III, LXXX i sl.).

²⁰ *Statut Paške općine (Statuta Communitatis Pagi)*, dalje u tekstu: PaS), Pag-Zagreb 2011, II, XXXVI.

pod prijetnjom prisile bilo kojim pogodnim pravnim sredstvima odnosno pod prijetnjom teške globe.²¹

Za razliku od Korčulanskog statuta u kojem ne nalazimo pojediniosti o sadržaju sporazuma o arbitraži, iz ostalih statuta bilo izravno bilo neizravno saznajemo što je sve sporazum mogao ili trebao sadržavati. Svakako je u sporazumu trebalo naznačiti, čak i kada se to izričito ne spominje, stranke, predmet spora te arbitre. Od ostalih elemenata sadržanih u sporazumima, prema Splitskom statutu npr. moralo je biti naznačeno hoće li se pravorijek donijeti u prisutnosti stranaka ili bez njih. Prema Vodnjanskom statutu morale su biti naznačene sve kazne odnosno globe za neispunjenje odluke. Slično je rješenje prihvaćeno i u Paškom statutu, iz kojeg je još vidljivo i da je sporazumom moglo biti izričito isključeno pravo stranke potražiti zaštitu pred redovnim sudom.

2.3. Broj arbitara

Jedno od temeljnih obilježja arbitraže jest pravo stranaka da izaberu arbitra odnosno arbitre. Korčulanskim statutom stranke su bile ograničene u sporazumijevanju o broju arbitara. Njihov je broj morao biti neparan, i ta se neparnost u broju sudaca morala ostvariti već prije početka njihova rada. Spor su tako prema tekstu Statuta rješavala tri ili pet sudaca, pri čemu je svaka strana imenovala jednog ili dva suca, dok je trećeg odnosno petog suca imenovao knez. Iz Statuta ne proizlazi o čemu je ovisio broj arbitara. Može se pretpostaviti da je njihov broj također ovisio o sporazumu stranaka. No, možda je imao veze i sa složenošću spora čije se rješavanje tražilo od arbitara ili je ovisio o vrijednosti predmeta spora. Taj je broj kako smo istaknuli, barem prema tekstu Statuta, morao biti neparan i jedini je takav primjer iz statuta istočne obale Jadrana. U drugim analiziranim obalnim statutima broj arbitara bio je paran – riječ je o dvojici arbitara koje izabiru stranke – a tek ako se oni ne bi mogli usuglasiti oko odluke naknadno bi se imenovao treći arbitar (npr. stranke, knez, gradski načelnik, rektor i sl.),²² ili broj arbitara nije određen već je na strankama da se sporazumiju hoće li to biti arbitar pojedinac ili više njih ne precizirajući pritom njihov broj (uz izuzetak rodbinskih sporova za koje su predviđena dva arbitra).²³

²¹ *Statut grada Trogira* (dalje TS), Split 1988, II, XLXI; *Vodnjanski statut (Statuto di Dignano)*, dalje u tekstu: VS), Vodnjan-Pazin 2010, II, XXXI.

²² TS, II, XLIX; SS, III, LXXIX; VS, II, XXXI; *Statut Budve* (dalje u tekstu: BS), Budva 1988, gl. CCLXXX; Upor. Giuseppe Salvioi, „Storia della procedura civile e criminale“, *Storia diritto italiano*, 3–2/1969, 185–186; Korčulanski je model bliži današnjem hrvatskom pravu, dok je sustav parnog broja arbitara nalik režimu koji djelomično još postoji u Velikoj Britaniji, gdje se treći arbitar (*umpire*) izabire tek ako dva arbitra ne dođu do suglasnosti oko odluke.

²³ PaS, II, XXXV; PaS, D10; *Statut grada Dubrovnika* (dalje u tekstu: DS), Dubrovnik 2002, III, III.

U praksi je paran broj arbitara mogao izazvati određene poteškoće jer je za sobom povlačio rješavanje pitanja načina odlučivanja u slučaju da su se glasovi arbitara podijelili pa se nije mogla postići većina ni za jedno od predloženih rješenja. Imenovanje dodatnog arbitra u slučaju podijeljenih glasova kod parnih tribunala moglo je dovesti do odugovlačenja i poteškoća u izboru. Ove dvojbe nisu postojale kada je broj arbitara bio neparan jer je bilo moguće donijeti odluku većinom glasova.

Obvezna prisutnost jednog arbitra kojeg je imenovao knez kako prema starijoj tako i prema novijoj redakciji Korčulanskog statuta te slijedom toga i način na koji se imenuje taj neparni arbitar (treći, tj. peti sudac) upućuje na prisutnost javne vlasti u rješavanju privatnopravnih sporova. Premda se ne može govoriti o narušavanju stranačke autonomije u izboru arbitara, jer je svaka stranka u sporu samostalno i slobodno birala svoje arbitre, obvezna prisutnost kneževa čovjeka svakako upućuje na određeni nadzor koji je javna vlast imala nad ovim oblikom rješavanja privatnopravnih sporova.²⁴

Svaka je stranka u sporu izabirala onu osobu u koju je imala povjerenje i za koju je vjerovala da će biti poštena u prosuđivanju spora i donošenju odluke. Može se pretpostaviti da je bila riječ o uzornom i uglednom članu korčulanske komune. Dok je svaka strana birala sebi prihvatljivu osobu, knez je, pri svojem izboru, morao voditi računa o prihvatljivosti te osobe objema stranama. Njezina se nepristranost ocjenjivala na način da nije riječ o osobi koja bi iz nekog razloga bila 'sumnjiva' strankama odnosno da nije riječ o osobi koja je na neki potencijalno neprihvatljiv način (gospodarski, pravno ili osobno) povezana s jednom od stranaka u sporu. Primjer pristranosti arbitra koji se smatrao neprihvatljivim i povlačio je za sobom (novčano) kažnjavanje nalazimo u Statutu Budve koji zabranjuje arbitru „jesti i piti s nekom od stranaka u sporu, ako jelo i piće ta stranka plaća, sve dok traje spor.“²⁵

Premda se ne može isključiti da je neki od arbitara smatran uzornijim ili uglednijim pa je možda slijedom toga njegov autoritet u ovom vijeću bio veći, a možda je to bio i knežev čovjek već samom činjenicom da ga je izabrao knez, arbitri su, u skladu s uobičajenim postupanjem u sklopu arbitražnih vijeća, ipak zajednički i ravnopravno sudjelovali u postupku te odlučivanju.

Vezano uz broj arbitara na temelju Korčulanskog statuta, spomenimo kako je Foretić, istražujući jezik kojim su pisane službene korčulan-

²⁴ Stranačka autonomija u izboru arbitra je npr. mogla biti narušena postojanjem liste arbitara na kojoj su se nalazila imena osoba koje su stranke mogle imenovati arbitrima kao što je bio slučaj u nekim talijanskim gradovima i njihovim statutima. Upor. G. Salvioli, 186.

²⁵ BS, gl. LXXXIV.

ske knjige, naišao na notarijalnu knjigu iz 1359. u kojoj se nalazi „arbitrarna presuda arbitrarnih sudaca Racija Sulinovića i Marina Kerkijanova (de Chierchiano)“.²⁶ Kako Foretića nije zanimao pravorijek kao takav već isključivo jezik kojim je pisan, ne navodi ništa više o tom spisu pa tako ni to da su pravorijek, prema zapisu notara, donijela dva suca, a ne njih trojica. Kako spominjemo ovaj pravorijek ne imajući pred sobom izvornik koji spominje autor, možemo pretpostaviti da je, ako se zaista radi o arbitražnom pravorijeku koji su donijela dva suca, riječ o sucima koje su imenovale stranke. Ne vjerujemo da bi se ijedna od stranaka odrekla prava da imenuje svojeg arbitra tj. osobu u koju ima povjerenja. Stoga je, ako već 'nedostaje' jedan arbitar vjerojatno riječ o sucu kojega je trebao imenovati knez. Ne pristoji donositi zaključke na temelju jednog pravorijeka, i to nedostupnog u cijelosti, ali možda je riječ o primjeru koji govori u prilog zaključcima drugih autora kako je izvjesno da su u praksi postojala odstupanja od statutarnih rješenja, ne ulazeći na ovom mjestu u razmatranje razloga tih odstupanja.²⁷

2.4. Imenovanje arbitara

Već smo istaknuli kako se može pretpostaviti da je svaka stranka izabirala onu osobu u koju je imala povjerenje i za koju je vjerovala da će biti poštena u prosuđivanju spora i donošenju odluke te da je vjerojatno bila riječ o uzornom i uglednom članu korčulanske komune. O osobi arbitra Statut govori više kad određuje koga knez može imenovati arbitrom pa se tako govori o nepristranoj osobi koja nije bliža jednoj ili drugoj strani.

U Statutu ne nalazimo daljnje informacije o tome tko je mogao biti imenovan arbitrom, ali je Statutom određeno tko nije mogao biti imenovan arbitrom, pa se tako arbitrima nisu mogli imenovati gastaldi i kradljivci.²⁸ Zašto je to tako u pogledu kradljivaca je i više nego jasno jer se oni, tj. osobe osuđene za kazneno djelo krađe nisu smatrali časnim i uglednim osobama korčulanskog društva za koje Statut kaže da zauvijek gube vjerodostojnost i povjerenje u svakoj stvari.²⁹

Razlog zbog kojeg gastaldi nisu mogli biti imenovani arbitrima nije jasan na prvi pogled. Gastaldi su bili komunalni službenici zadušeni za otkrivanje i prijavljivanje krađa.³⁰ Svako je korčulansko selo odnosno

²⁶ V. Foretić, 328.

²⁷ Vid. npr. Nella Lonza, *Tortura u Korčulanskom statutu i sudskim zapisima XV stoljeća*, Zbornik radova Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine, Zagreb-Samobor 1989, 171; Serđo Dokoza, *Obrambeni sustav korčulanske komune u srednjem vijeku*, Rad. Zavoda povij. Znan. HAZU u Zadru, sv. 49, 2007, 210.

²⁸ KS, Zbirka reformacija, gl. LXX.

²⁹ KS, gl. VI. st.red.; gl. XII. nov. red.

³⁰ KS, gl. XII. nov. red.

distrikt: Blato, Smokvica, Čara i Žrnovo³¹ imalo četiri gastalda koji su se birali svakih šest mjeseci iz redova pučana. U kasnijem razdoblju uz ove seoske gastalde javljaju se i gradski gastaldi, tj. gastaldi u gradu Korčuli.³² Njihov rad povremeno su nadzirala dvojica plemića koje je imenovala kurija kako bi se spriječilo da npr. zloupotrebom svojeg položaja prikrivaju kradljivce. Ako bi se primjerice otkrilo da je neki gastald prikrivio krađu kažnjavao se novčanom kaznom i gubitkom vjerodostojnosti.³³ Uz gastalde, na razini svakog sela djelovali su još po jedan sudac i jedan odvjetnik kao predstavnici središnje komunalne vlasti.³⁴ No, od kraja 14. stoljeća suci i odvjetnici se biraju na razini cijele komune, dok se za pojedina sela i dalje biraju (samo) gastaldi te neki drugi službenici vezani za poljoprivredne poslove.³⁵ Prijašnje ovlasti sudaca na razini sela prešle su najvjerojatnije upravo na gastalde. Kako su gastaldi u nekim drugim otočnim komunama poistovjećivani sa seoskim sucima³⁶ ili su primjerice mogli zamijeniti suce te u njihovoj odsutnosti obnašati sudačku dužnost³⁷ to se možda dogodilo i na Korčuli, gdje su gastaldi primjerice bili uz male suce kada su ovi sudili po selima kradljivcima stoke,³⁸ pa se zato gastaldi nisu mogli imenovati arbitrima. Pretpostavljamo da je ta zabrana trajala sve dok je gastald obnašao dužnost (šest mjeseci). Istekom mandata, ako nije bilo nikakvih dvojbi u njegovo obnašanje funkcije i nije primjerice izgubio vjerodostojnost, ne vidimo razloga zašto ne bi mogao biti izabran za suca jer je već izborom za gastalda smatran uvažanim članom društva. Ovu izričitu zabranu za gastalde nalazimo samo u Korčulanskom statutu.

O (ne)imenovanju arbitrom drugih službenih osoba korčulanske komune Statut, uz izuzetak gastalda, ne govori ništa. Ali je primjerice Paškim statutom propisano kako knez i njegov zamjenik za vrijeme trajanja mandata ne mogu biti imenovani arbitrom.³⁹ Budući da prihvaćajući arbitražu stranke izbjegavaju redovni sud (kuriju s knezom) nije vjerojat-

³¹ Otok Korčula je upravno bio podijeljen na grad Korčulu i četiri distrikta nazvana po selima: Blato, Smokvica, Čara i Žrnovo.

³² V. Foretić, 252–253.

³³ KS, Zbirka reformacija, gl. VIII.

³⁴ S. Dokoza (2009), 184.

³⁵ Npr. poljšići, pudari ili justicijari, vid. V. Foretić, 253–255.

³⁶ S. Dokoza (2009), 185.

³⁷ Na otoku Visu je npr. gastald izvršavao naređenja kneza i sudaca, a ako je sudac bio odsutan s otoka zamjenjivao ga je u obnašanju sudačke dužnosti te je mogao suditi u sporovima vrijednosti do 5 libara. Grga Novak, „Otok Vis u srednjem vijeku“, *Starohrvatska prosvjeta*, 3–3/1954, 116; Upor. Žika Bujuklić, *Pravno uređenje srednjovjekovne budvanske komune*, Nikšić 1988, 63; Dragan Roller, *Agrarno-proizvodni odnosi na području Dubrovačke republike od XIII. do XV. stoljeća*, Zagreb 1955, 176.

³⁸ S. Dokoza (2009), 175.

³⁹ PaS, II, XXXVII.

no da bi za arbitra imenovali osobe pred koje nisu htjeli iznijeti svoj spor u redovnom sudovanju. Nadalje, s obzirom na to da knez imenuje jednog arbitra, također nije vjerojatno da će imenovati sebe, ali ni članove kurije jer je knez odnosno kurija bila zadužena i za određivanje roka u kojem se morao donijeti pravorijek odnosno da se pred knezom, tj. kurijom izricao pravorijek za sporove vrijednosti veće od jednog perpera.

Arbitrom, kako posredno proizlazi iz teksta Statuta, nisu mogli biti imenovani ni komunalni odvjetnici, barem za vrijeme obnašanja funkcije na koju su izabrani (šest mjeseci), s obzirom na to da su morali štiti i braniti prava i interese svojih stranaka, ne samo pred redovnim sudovima već i pred arbitrima.⁴⁰ Nejasno je što je s ostalim službenim osobama.

Arbitri su prema svemu sudeći bili isključivo muškarci. Žene kao arbitri se ne spominju, pa ni kao zabrana odnosno nemogućnost njihova izbora na tu funkciju.⁴¹ To nije neuobičajeno za razdoblje o kojemu je riječ gdje su ženama primjerice bile nedostupne bilo kakve javne funkcije, a nisu mogle biti ni svjedokinje.⁴²

Kako je bitno obilježje arbitra odnos povjerenja koje je stranka imala prema njemu, za arbitra barem u nekom periodu korčulanske povijesti nisu mogli biti imenovani stranci koje, osim toga, ni kurija nije prihvaćala kao svjedoke.⁴³ Osim toga, kako je većinom bila riječ o sporovima lokalnog karaktera, o kojima stranci nisu znali ništa ili slabo, nije vjerojatno ni iz tog razloga da su bili imenovani arbitrima. Međutim, odnos prema strancima na Korčuli se mijenjao. Prema Cvitanićevom mišljenju, strancem se u početku smatrao svatko tko nije bio rođen, odnosno nije imao prebivalište na području korčulanske komune. Poslije se Korčulanima počinju smatrati i stalno nastanjeni stranci s nekretninama, a nakon što je otpao uvjet posjedovanja nekretnine, svaki se stranac stalno nastanjen na Korčuli smatrao domaćim čovjekom.⁴⁴ Naime, jedan od načina kojima su korčulanske vlasti nastojale riješiti jedan od ključnih otočnih problema – depopulaciju grada Korčule – bilo je omogućavanje strancima stjecanje imovine, osobito tzv. urušenih, tj. ruševnih kuća (*casamentum*)⁴⁵ pod uvjetom da se nastane u Gradu ili na otoku. Sačuvane molbe stranaca za

⁴⁰ KS, gl. XXVI, st. red.; gl. XXIX, nov. red.; upor. V. Foretić, 250–251.

⁴¹ O ženama kao arbitrima vid. Ivan Milotić, *Vrste i funkcije arbitraže u rimskom pravu* – doktorska disertacija, Zagreb 2012, 158; upor. Thomas Kuehn, *Law, family and woman – toward a legal anthropology of renaissance Italy*, Chicago-London 1991, 26.

⁴² KS, gl. XXXVII. nov. red.; više o pravnom položaju žene na Korčuli vid. Nila Kapor-Stanulović, *Položaj, prava i obaveze žene u srednjem vijeku (na primjeru Korčulanskog statuta iz 1214.)*, Zbornik radova Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine, Zagreb-Samobor 1989, 207–212.

⁴³ KS, gl. XXXVII. nov. red.

⁴⁴ Antun Cvitanić, „Pravni položaj stranaca u srednjovjekovnoj korčulanskoj komuni“, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu* 5–6/1986, 594–595.

⁴⁵ Više vid. S. Dokoza (2009), 51–55.

stjecanje korčulanskog građanstva pokazuju kako su sve pozitivno riješene, premda ne automatizmom već uz pomno razmatranje zahtjeva. Neki od doseljenika su, osim toga, bili plemići pa im je uz građanstvo bio omogućen i ulazak u Veliko vijeće.⁴⁶ Slijedom toga, ako je stranac prestao biti strancem i postao Korčulaninom uklopljenim u lokalnu zajednicu vjerojatno je mogao biti imenovan i arbitrom.

Koga su zapravo stranke imenovale za arbitre? Vjerojatno je riječ o osobama koje su imale određeni (osobni) autoritet i kvalitetu te prepoznatljivost u zajednici na temelju kojih su stranke bile spremne dobrovoljno prihvatiti i poštovati te izvršiti njihovu odluku s obzirom na to da nije postojala, prema tekstu Statuta, institucionalna prisila u slučaju neizvršenja odluke. Arbitar je vjerojatno bio uzoran i ugledan član korčulanske zajednice, odnosno netko tko se mogao smatrati *bonus vir*, a pritom je imao određena znanja ili je barem stranka koja ga je imenovala, smatrala da razumije spornu situaciju te da će postupati s odgovarajućom pažnjom tijekom rješavanja spora osiguravajući kvalitetu i učinkovitost postupka.

S obzirom na to da je riječ o manjoj, relativno zatvorenoj zajednici, možemo pretpostaviti da su arbitri vjerojatno bili sumještani, susjedi ili rođaci. Tako primjerice Trogirski statut kao arbitre u sporovima između rodnika spominje rođake, rodnike ili prijatelje.⁴⁷

Nakon imenovanja arbitrom bilo je nužno da imenovani prihvate dužnost jer se nikoga nije moglo prisiliti da protiv svoje volje djeluje kao arbitar. Tako primjerice Dubrovački statut izričito spominje prihvaćanje od strane arbitara, dok Splitski kaže „a ne bi se tome usprotivili.“⁴⁸ Pristanak arbitara značio je utemeljenje arbitražnog suda, pa je od tog trenutka npr. počinjao teći i rok za donošenje pravorijeka. U Korčulanskom statutu ne nalazimo sličnu odredbu, a slijedom toga nemamo ni saznanja o tome kako su arbitri preuzimali dužnost. Je li bila riječ o neformalnom postupku kojim su na postavljeno pitanje hoće li ili neće prihvatiti dužnost odgovarali s da ili ne, nakon čega se smatralo da je ustrojen arbitražni sud. Ili je taj postupak uključivao određene formalnosti pa su arbitri prije početka rada, kao što je to npr. bilo predviđeno statutima Vodnjana ili Budve, bili obvezni položiti prisegu.⁴⁹

Arbitraža je u zajednicama kakva je bila srednjovjekovna Korčula, ali i u ostatku istočne obale Jadrana podrazumijevala, kako smo već istaknuli, korištenje sumještana, susjeda ili rođaka kao arbitara.⁵⁰ Time je arbitriranje, pretpostavljamo, bilo besplatno jer su arbitri većinom djelovali kao posrednici te iz usluge. U Korčulanskom statutu ne nalazimo podatke

⁴⁶ S. Dokoza (2009), 37, 172.

⁴⁷ TS, II, XLIX.

⁴⁸ DS, III, III; SS, III, LXXIX.

⁴⁹ VS, II, XXXI; BS, gl. LXXV.

⁵⁰ TS, II, XLIX.

o bilo kakvoj nagradi koju bi arbitri primali za svoje djelovanje kao ni u drugim statutima. Međutim, u Statutu grada Paga nalazi se odredba na temelju koje su arbitri za donošenje presude morali od stranaka dobiti određenu naknadu, ovisno o vrijednosti riješenog spora. Uvođenjem nagrađivanja arbitara za donošenje presuda zapravo se htjelo motivirati arbitre da ne odugovlače s postupkom, nego da u najkraćem razumnom roku na korist stranaka arbitražni postupak privedu kraju.⁵¹

2.5. Rok

Vrijeme potrebno za rješavanje spora uvijek je bilo važno u kontekstu arbitražnog sudovanja. Danas se smatra da je prednost arbitraže pred redovnim sudovima u većoj brzini i efikasnosti sudovanja. Tomu posebno pridonosi okolnost da protiv arbitražnih pravorijeka u pravilu nije dopuštena žalba. S druge strane, i danas ima arbitražnih slučajeva u kojima arbitraže traju veoma dugo, zbog čega se u pojedinim arbitražnim pravilima u proteklih nekoliko desetljeća sve češće pojavljuju pravila koja ograničavaju vrijeme odlučivanja ili određuju instruktivne rokove za okončanje postupka ili pojedinih njegovih faza.

I Korčulanski statut pokazuje da je trajanje postupka imalo važnu ulogu u kontekstu arbitražnog sudovanja, što zbog potrebe da se arbitražni postupak djelotvorno provede, što zbog mogućih odugovlačenja i nevoljkosti da se presudi u kompleksnim slučajevima ili u slučajevima u kojima bi odluka mogla arbitre izložiti neugodnostima od jedne ili druge strane u sporu, do čega je zasigurno dolazilo. Istina, kao što to ni danas nije slučaj u aktualnom hrvatskom arbitražnom pravu, tako ni u Korčulanskom statutu nisu bili određeni striktni rokovi za okončanje postupka. Vrijeme u kojem je arbitražni sud nakon imenovanja morao postupati određivao je knez (prema starijoj redakciji) odnosno kurija (prema novoj redakciji) te donijeti presudu odnosno pomiriti stranke. Statutom nije precizirano o kojem je roku riječ, ali je svakako postojalo vremensko ograničenje kako bi se arbitre spriječilo u odugovlačenju postupka. Slična rješenja – prema kojima postoji vremensko ograničenje, ali nije određeno već je ostavljeno javnoj vlasti da to učini naknadno – nailazimo i u drugim statutima, npr. u Budvanskom⁵² te Puljskom statutu⁵³, dok je u Vodnjanskom statutu, u kojemu je određena maksimalna duljina trajanja postupka pred arbitražnim sudom, taj rok iznosio dva mjeseca.⁵⁴

Ali, s druge strane u Paškom, Trogirskom te Splitskom statutu ne nailazimo na izričito vremensko ograničenje postupanja arbitražnih su-

⁵¹ PaS, VI, LXII.

⁵² BS, gl. CCLXXX.

⁵³ Statut općine pulske (*Statuta communis Polae*, dalje u tekstu: PuS), Pula 2000, D 30.

⁵⁴ VS, II, XXXI.

daca premda se posredno može zaključiti kako se nastojalo spriječiti odnosno onemogućiti odugovlačenje postupka. Tako primjerice Paški statut uvodi nagradu za arbitre koji spor završe s presudom,⁵⁵ dok Splitski statut kaže kako se arbitražni pravorijek može donijeti i u praznične dane, dakle u vrijeme kada redovni sud ne zasjeda, pa čak i onda kada je riječ o crkvenim blagdanima.⁵⁶ Prema Dubrovačkom statutu ako arbitri iz nekog razloga ne bi htjeli donijeti pravorijek knez ih je mogao pod prijetnjom kazne prisiliti na njegovo donošenje.⁵⁷

Može se pretpostaviti da je korčulanski knez (poslije kurija) pri određivanju obveznog vremena postupanja arbitara morao imati određeni uvid u predmet spora jer je njegova složenost vjerojatno utjecala na tijek postupka te na konačnu procjenu kneza o potrebnom vremenu.

Ako se arbitri ne bi držali zadanog roka te bi odugovlačili s postupkom slijedila je kazna koju je također određivao knez, poslije kurija, i to prije početka postupka.⁵⁸ Iz Statuta ne razaznajemo komu je išao prihod od ove kazne, no možda možemo pretpostaviti kako je riječ o prihodu komune, i to barem dijelom ako ne i u potpunosti.⁵⁹ Novčana kazna se također izricala i prema Statutu Budve te se dijelila između gradskog načelnika (koji je izricao kaznu) i komune.⁶⁰ Splitski statut je neprecizniji, pa premda govori o prisiljavanju arbitara da završe i okončaju sporove za koje su imenovani, ne kaže na koji način se to treba učiniti.⁶¹

2.6. Objektivne i subjektivne granice arbitrabilnosti (arbitrabilnost *ratione materiae et ratione personae*)

Međusobne sporove Korčulani su, s obzirom na zabranu samopomoći, bili dužni prepustiti kuriji ili ih je kurija samostalno, bez inicijative stranaka, rješavala bilo u kaznenom bilo u građanskom postupku. Pri tome je kurija djelovala kao redovni sud. No, ako su Korčulani htjeli prevladati svoje nesuglasice bez obraćanja redovnom sudu mogli su iskoristiti Statutom zajamčeno pravo na arbitražu. Statut ne upućuje na postojanje nekog određenog razloga zbog kojega bi se stranke mogle ili morale obratiti arbitražnom sudu već se prihvaćanje arbitraže u potpunosti prepušta njihovoj slobodnoj volji te sporazumu. Prijedlog ili inicijativu rješavanja spora pred arbitrima očito daje ona stranka protiv koje je pokrenut postupak, odnosno stranka koja je pozvana pred redovan sud,⁶² ali

⁵⁵ PaS, VI, LXII.

⁵⁶ SS, III, LXXIX.

⁵⁷ DS, III, III.

⁵⁸ KS, gl. XXIX st. red.; gl. XXXII nov. red.

⁵⁹ V. Foretić, 310; S. Dokoza (2009), 197–198.

⁶⁰ BS, gl. CCLXXX.

⁶¹ SS, III, LXXIX.

⁶² KS, gl. XIII st. red.; gl. XXIV nov. red.

se iz nekog razloga ne želi odazvati, odnosno ne želi se upustiti u parnicu pred tim sudom.

Pri tome nepostupanje pred redovnim sudom očito odgovara i drugoj strani koja prihvaća nadležnost arbitara. Prihvaćanje nadležnosti arbitražnog suda u odnosu na redovni sud vjerojatno je potaknuto nekim od općih razloga kojim se inače objašnjava prednost arbitraže nad složenijim, dugotrajnijim ili npr. neekonomičnim postupkom pred redovnim sudom.

Strankom arbitražnog postupka mogla je biti ista ona osoba koja je mogla biti stranka pred redovnim sudom, a to je ovisilo o pravilima stjecanja poslovne sposobnosti, odnosno sposobnosti samostalnog istupanja u pravnim poslovima. Poslovna se sposobnost stjecala s punoljetnošću koja je prema svemu sudećina temelju Korčulanskog statuta nastupala s četrnaest godina neovisno o spolu, što je bila dobna granica prihvaćena (za muškarce) još u rimskom pravu.⁶³ No za stjecanje pune poslovne sposobnosti u smislu mogućnosti samostalnog nastupanja u pravnom predmetu bila je potrebna i emancipacija koja se morala dokazati vjerdostojnim svjedocima ili prisegom.⁶⁴ Nadalje, mišljenja smo kako je žena također mogla biti stranka u arbitražnom postupku unatoč tomu što je njezina poslovna sposobnost bila ograničena vlašću oca odnosno poslije supruga što je vidljivo i iz činjenice kako nije imala potpunu slobodu pri zaključivanju pravnih poslova u pogledu svoje imovine.⁶⁵ Svakako u prilog stajalištu da je i žena (udana ili neudana) mogla biti strankau arbitražnom postupku govori podatak iz drugih statuta prema kojima su se određeni sporovi morali obvezno iznijeti pred arbitre, riječ je o sporovima između srodnika gdje se tako izričito kao stranke u sporu navode majke, kćeri i sestre.⁶⁶ Premda to nisu sporovi koji su posebno istaknuti u Korčulanskom statutu, ne nalazimo razloga za drukčije razmišljanje.

Pretpostavljamo da su se arbitražnim sudovanjem mogli koristiti i stranci premda je za njih Statutom bio predviđen tzv. skraćeni sudski postupak⁶⁷ kojim se, zbog gospodarskih interesa i interesa održanja dobrih odnosa sa strancima, htjelo ubrzati rješavanje sporova pred redovnim sudom.⁶⁸ Time je svakako eliminiran jedan od razloga prihvaćanja arbitraže – brzina postupanja – ali nije moguće isključiti da su i stranci bili dioarbitražnog postupka. U prilog tomu govori i odredba Statuta prema kojoj su (komunalni) odvjetnici bili obvezni štiti prava i interese strana-

⁶³ KS, gl. L st. red.; gl. II, gl. XXXVII nov. red.

⁶⁴ KS, gl. XLII st. red.; gl. XLVII nov. red.

⁶⁵ KS, gl. CXL nov. red.; gl. CXLIII nov. red.; Zbirka reformacija, gl. IX.

⁶⁶ TS, II, XLIX.

⁶⁷ Skraćeni postupak nalazimo i u nekim drugim statutima poput npr. splitskog. SS, III, V.

⁶⁸ KS, gl. XXXV nov. red.; Zbirka reformacija, gl. CLXVIII.

ca koji su boravili na Korčuli ne samo pred knezom i njegovim sucima tj. komunalnim tijelima vlasti već i pred arbitrima.⁶⁹

Stranke nisu mogle izbjeći postupak pred redovnim sudom baš u svim slučajevima premda su sporovi koji su se mogli iznijeti pred arbitre Korčulanskim statutom postavljeni vrlo široko. Tako su iz nadležnosti arbitara jedino bili isključeni kazneni predmeti čije je rješavanje ulazilo u isključivu nadležnost redovnih sudova. O svemu ostalom su arbitri, kako proizlazi iz teksta Statuta, vjerojatno mogli odlučivati.

Možemo pretpostaviti da je riječ o različitim imovinskim sporovima odnosno spornim i neizvjesnim situacijama proizašlim iz različitih imovinskih odnosa. Kako je osnovica gospodarskog života srednjovjekovne Korčule bila poljoprivreda te su upravo Statutom većim dijelom normirane prilike i odnosi karakteristični za seoski način življenja (vinogradarstvo, ratarstvo i stočarstvo), vjerojatno je da su upravo sporovi proizašli iz tih odnosa bili najčešći predmet sporova pred arbitražnim sucima.⁷⁰ Osim toga, Korčula je, kako proizlazi iz odredbi statuta, imala i trgovačku aktivnost premda manjeg opsega nego neki drugi obalni gradovi, pa su i trgovački sporovi vjerojatno bili dio arbitražnog postupanja.⁷¹

Od ostalih statuta, Paški primjerice spominje sporove ili parnice „o kakvom predmetu ugovora ili posjedu u gradu Pagu ili u njegovu kotaru“, odnosno sporove o pokretninama ili nekretninama,⁷² a Trogirski izričito spominje sporove iz igara na sreću⁷³.

Nadalje, vjerojatno su se pred korčulanskim arbitražnim sucima rješavali i sporovi iz obiteljskih odnosa. Naime, u velikom broju obalnih statuta istočne obale Jadrana upravo se ti sporovi izdvajaju kao oni koji su se obvezno morali rješavati pred arbitrima, što zapravo znači da nije bila riječ o dobrovoljnom podvrgavanju arbitraži već o nametnutom rješavanju sporova pred arbitražom.⁷⁴ Riječ je o tzv. „odvratnim sporovima“⁷⁵

⁶⁹ KS, gl. XXVI st. red.; gl. XXIX nov. red; gl. CXXIII nov. red.; A. Cvitanić, 594.

⁷⁰ Prema mišljenju Foretića, s kojim se slaže i Cvitanić, kod Korčulana je postojala tendencija odlaska iz grada i naseljavanja na selu gdje su uvjeti života očito bili povoljniji. V. Foretić, 316–318; A. Cvitanić, 596.

⁷¹ Ivo Žuvela, *Trgovinske i obrtne norme u Korčulanskom statutu*, Zbornik radova Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine, Zagreb-Samobor 1989, 279–303; Franko Mirošević, *Korčulanski statut izvor za proučavanje odnosa u agraru na otoku Korčuli*, Zbornik radova Statut grada i otoka Korčule iz 1214. godine, Zagreb-Samobor 1989, 305–311.

⁷² PaS, II, XXXV; PaS, II, XXXVI.

⁷³ TS, III, gl. 62.

⁷⁴ Tako gl. XLIX, II knjige reformacije statuta grada Trogira nosi naslov „Neka suci prisiljavaju stranke da zaključe ugovor o izbranom suđenju u slučaju razmirica i svađa među srodnicima“; V. Salvioli, 180 i dalje.

⁷⁵ VS, II, XXXI.

odnosno sporovima između srodnika prvog i drugog, ali i daljnjih stupnjeva srodstva, koji su unosili razdor u obitelj.⁷⁶ Trzavice u obitelji nisu bile prihvatljive ni za širu društvenu zajednicu – grad, odnosno komunu – jer su narušavale pažljivo izgrađenu unutarnju strukturu različitih gospodarskih i političkih odnosa. S obzirom na to da su se u srednjovjekovnoj obitelji odnosi među pojedincima temeljili na autoritetu i hijerarhiji, a jedinstvo obitelji i sigurnost imovine smatrani su važnijim nego interesi i želje pojedinaca, nije neshvatljiva pojava obiteljskog neslaganja.⁷⁷ Zbog značaja koji je obitelj imala za komunu razumljivo je nastojanje da se obiteljski sporovi nastoje riješiti izvan sudova, možda daleko od očiju javnosti i svakako bez velikih novčanih izdataka.

2.7. Arbitražni postupak i mjerodavna pravila za odlučivanje

Nakon što je ustrojen, arbitražni sud započinjao je arbitražni postupak. O pojedinostima postupka Korčulanski statut ne govori ništa, pa nemamo izravna saznanja o tome kakve su primjerice bile ovlasti arbitara, položaj stranaka, pravila postupka i sl.⁷⁸ Međutim, postupak je rudimentarno reguliran i u odnosu na suđenje pred knezom i kurijom. U svakom slučaju, fleksibilnost postupka i postupanje prema pravilima oko kojih su se stranke dogovorile ili prema pravilima koje odrede kao primjerene članovi arbitražnog tribunala može se smatrati prednošću, a ne nedostatkom arbitraže. I danas je prema Zakonu o arbitraži postupak arbitražnog suda reguliran tek odredbom da arbitražni sud može, ako to nije u suprotnosti s odredbama zakona i stranačkog sporazuma, provoditi postupak na način koji smatra prikladnim. Ograničenje je tek u obvezi da se osigura stranačka ravnopravnost i omogućiti strankama da se izjasne o svim relevantnim činjeničnim i pravnim navodima.⁷⁹ Slično je pravilo zasigurno vrijedilo i u postupku prema statutima gradova, za što se ponegdje nalaze i konkretne naznake.

Što se tiče pravnih pravila koja bi se trebala primjenjivati na bit spora, danas je jedno od obilježja arbitraže sloboda stranaka u određivanju prema kojim će se materijalno-pravnim pravilima rješavati njihov spor. Statuti prema svemu sudeći ne ostavljaju tu slobodu.

Nakon što su imenovani, arbitri stječu pravo i dužnost da ocijene pravno stanje u odnosima među strankama, tj. da utvrde činjenice i na

⁷⁶ BS, gl. CCLXXX; TS, II, XLIX; PaS, D10; upor. T. Kuehn, 27.

⁷⁷ Više o obitelji u srednjem vijeku vid. Zdenka Römer Janeković, *Rod i grad – dubrovačka obitelj od XIII do XV stoljeća*, Dubrovnik, 1994.

⁷⁸ Kao što štiti o pravilima postupanja tako Korčulanski statut štiti i o drugim pojedinostima. Najiscrpnija saznanja imamo iz Dubrovačkog statuta pa tako saznamo da su arbitri nakon što su prihvatili svoje imenovanje morali odrediti mjesto i vrijeme odvijanja arbitražnog postupka, odnosno gdje će se i kada stranke u postupku pojaviti pred njima kako bi ih mogli saslušati. DS, III, III.

⁷⁹ Upor. čl. 17. i 18. Zakona o arbitraži, *Narodne novine*, br. 88/2001.

njih primijene mjerodavna pravna pravila te donesu odluku o osnovanosti zahtjeva koje stranke u sporu postavljaju.

Korčulanski statut ne govori o pravu koje arbitri primjenjuju pri donošenju pravorijeka, ali kaže kako suci redovnog suda moraju suditi pravedno prema statutarnim odredbama, a ako nema statutarnih odredbi onda prema svojoj dobroj i čistoj savjesti.⁸⁰ Nadalje kaže Statut, presude koje donose redovni sudovi ne smiju biti u suprotnosti sa statutarnim odredbama i izmjenama, kao ni odobrenim i ustaljenim običajima što ih je priložila, predočila ili dokazala stranka ili stranke u sporu.⁸¹ Možemo pretpostaviti da su arbitri pri donošenju pravorijeka također morali postupati pošteno i savjesno, imajući u vidu i statutarne odredbe i običajno pravo. Slično je i sa Splitskim statutom koji također ne govori o primjeni prava arbitara, ali redovni sudovi sude po statutarnim odredbama, dobrim starim i prihvaćenim običajima, a ako nema statutarnih odredbi ni običaja primjenjuju se načela pravičnosti i zakonitosti.⁸²

Za razliku od Korčulanskog i Splitskog statuta, koji o tome šute, u nekim se statutima izričito kaže kako arbitri moraju donositi odluke. Budvanski statut tako kaže kako arbitri moraju donositi odluke po svojem uvjerenju i savjesti, imajući pri tome u vidu prvenstveno pravila običajnog prava.⁸³ Prema Vodnjanskom statutu arbitri imaju punu slobodu i ovlast da presude prema svojoj savjesti i prosudbi što je pravedno i pošteno,⁸⁴ dok Trogirski statut govori o odlučivanju prema načelima pravičnosti, pravu i činjenicama, odnosno onako kako se njima (arbitrima, napomena autora) bude činilo da je bolje postupiti.⁸⁵ Dubrovački statut također izričito kaže neka arbitri postupaju „pošteno i po čistoj savjesti, a i po dubrovačkom običaju“.⁸⁶ Puljski statut je primjer statuta u kojem se izričito kaže kako arbitri rješavaju spor u „slobodi koju su im dale stranke u sporu“.⁸⁷

Iz svih ovih izvora može se zaključiti da su arbitražni sudovi imenovani prema statutima srednjovjekovnih komuna bili u manjoj mjeri vezani obvezom da primjenjuju formalne izvore prava nego što su to bili ‘redovni’ sudovi (odlučivanje pred tijelima komune kao što su knezovi i kurije). Istina, ni odlučivanje pred tim tijelima nije bilo u visokom stupnju regulirano, tako da je uz odredbe statuta trebalo u velikoj mjeri pribjegavati običajima i razboritom odlučivanju po vlastitoj savjesti. No, kako arbitri nisu bili tijela vlasti u komuni, oni su još manje bili ‘profesionalci’

⁸⁰ KS, gl. XXIV st. red.; gl. XXVI nov. red.

⁸¹ KS, Zbirka reformacije, gl. CXVII.

⁸² SS, II, XVI.

⁸³ BS, gl. CCLXXX.

⁸⁴ VS, II, XXXI.

⁸⁵ TS, II, XLIX.

⁸⁶ DS, III, III.

⁸⁷ PuS, D 31.

koji bi mogli primjenjivati tehnička pravila. Statut i njegove norme zacijelo su morali poštovati, no vjerojatnije je da su odluku u najvećem broju slučajeva formirali po vlastitoj diskreciji, prema slobodnoj ocjeni i onome što su po svojoj savjesti smatrali pravičnim i poštenim. Današnjim rječnikom govoreći, arbitri su u pravilu odlučivali ne po pravu (*in iure*) nego po pravičnosti (*ex aequo et bono*).

Mogućnost da arbitri spor rješavaju po pravičnosti vjerojatno je omogućavala arbitrima da pri odlučivanju ne polaze isključivo od primjene statutarnih i običajnih pravila (koje su nesumnjivo morali imati u vidu), već da nastoje naći rješenje koje odgovara konkretnim odnosima stranaka odnosno rješenje koje je prihvatljivo za obje stranke. Primjena načela pravičnosti ipak ima i određena ograničenja. Tako, s obzirom na to da je učinkovitost arbitražnog sudovanja istodobno ovisila i o potpori koju je uživala od komunalnih vlasti nisu se smjela povrijediti temeljna pravila na kojima je počivao komunalni pravni poredak.

2.8. Jezik arbitraže

U srednjovjekovnoj korčulanskoj komuni službeni je jezik bio latinski. Tim su jezikom pisane i sve službene knjige, uz sporadično pojavljivanje zapisa na talijanskom jeziku koji je prema svemu sudeći Korčulanima bio dobro poznat. Premda nema zapisa o korištenju hrvatskog jezika u službenoj komunikaciji, vjerojatno je to jezik koji su Korčulani, kako zaključuje Foretić, najbolje znali.⁸⁸ U sudskim (kaznenim) spisima nalaze se npr. različite tužbe zbog uvrede gdje su citirane uvrede na hrvatskom jeziku, pa se može pretpostaviti da su se u svakodnevnoj komunikaciji Korčulani koristili hrvatskim jezikom. Vjerojatno se usmeni dio arbitražnog postupka također vodio na hrvatskom jeziku.

2.9. Donošenje i izricanje pravorijeka te njegovo izvršenje

Osnovna zadaća arbitražnih sudaca bila je da prihvaćajući biti arbitrom riješe spor ili spornu situaciju radi čijeg je postojanja sud i ustrojen. Rezultat postupanja arbitražnih sudaca je donošenje pravorijeka, odnosno mirenje stranaka. Kao što je već istaknuto, arbitri su morali postupati u zadanom vremenu, i to pod prijetnjom kazne kako bi ih se spriječilo da odugovlače postupak.

Prema Korčulanskom statutu pravorijek se donosio u prisutnosti stranaka. Vjerojatno je donošenju pravorijeka nazočio i komunalni odvjetnik, s obzirom na svoju zadaću da pred arbitražnim sucima štiti i brani prava i interese stranaka.⁸⁹ Prisutnost javnih tijela vlasti bila je obvezna kada se donosio pravorijek u sporu čija je vrijednost bila veća od jednog

⁸⁸ V. Foretić, 333–335.

⁸⁹ KS, gl. XXVI st. red.

perpera te je tada donošenju pravorijeka morao nazočiti knez (starija redakcija) odnosno kurija (novija redakcija). Razlog zbog kojega je javna vlast morala nazočiti donošenju pravorijeka u sporovima vrijednosti veće od jednog perpera možda treba tražiti u tome što je u redovnom sudovanju u sporovima te vrijednosti uvijek morala suditi Velika kurija, dok je u parnicama vrijednosti do 12 groša (tj. jednog perpera) mogao suditi sudac pojedinac, s time da je mali sudac mogao suditi samo u vrijednosti do 6 groša.⁹⁰ I prema Splitskom statutu pravorijek se također donosio u prisutnosti stranaka, s time da je ostavljena mogućnost da se sporazumom o arbitraži odredi i drukčije.⁹¹

Doneseni pravorijek za stranke ima učinak pravomoćno riješene stvari te je time ujedno i arbitražni sud postao *functus officio*. Stranke koje su pristale povjeriti svoje sporove arbitrima bile su obvezne poštovati njihovu odluku, priznati doneseni pravorijek kao konačan te ga dobrovoljno izvršiti. Tako je prema Dubrovačkom statutu arbitražni pravorijek obvezujući i konačan, a stranci koja je dobila spor izdavala se javna isprava, i to u roku od trideset dana od dana donošenja pravorijeka.⁹² Arbitražna je odluka bila obvezujuća za stranke i prema Splitskom statutu te se morala izvršiti, a ako je bila riječ o sporu vrijednosti veće od deset libara i zapisati u obliku javnobilježničke isprave jer je u protivnom nevažeća.⁹³ O izvršenju arbitražne odluke prema Trogirskom statutu brinuo se knez, a te se odluke morale izvršiti na jednak način kao i sudske presude.⁹⁴

No, bilo je moguće da se doneseni pravorijek, u slučaju da ga stranke odbiju dobrovoljno izvršiti, izvrši pod prijetnjom različitih kazni tj. globa koje su često bile unaprijed ugovorene kako to stoji primjerice u statutu Vodnjana.⁹⁵

2.10. Žalba na arbitražni pravorijek

Dok se je protiv svake presude kaznenog ili građanskog suda mogao uložiti priziv,⁹⁶ o mogućnosti priziva na presude arbitara bilo pred redovnim sudom ili traženjem druge arbitraže u Korčulanskom statutu nema spomena. Drugi statuti su vrlo izričiti u pitanju nemogućnosti priziva, pa tako npr. Trogirski statut kaže da „što arbitri odluče neka bude čvrsto, zaključeno i valjano i nijedna od stranaka ne može uložiti priziv

⁹⁰ KS, Zbirka reformacija, gl. X. i XXVI; vid. V. Foretić, 259; upor. S. Dokoza (2009), 174–175.

⁹¹ SS, III, LXXIX.

⁹² DS, III, III.

⁹³ SS, III, LXXX.

⁹⁴ TS, II, XLIX.

⁹⁵ VS, II, XXXI.

⁹⁶ V. Foretić, 260–261.

protiv presude odnosno odluke koja je u toj stvari donesena, niti može tražiti poništaj i dalje se sporiti niti tražiti da se ta stvar ponovno podvrgne rasudbi dobra čovjeka, već neka bude trajno pravomoćna i ni jedna od stranka ne može i ne smije u vezi s time biti pozvana na sud od strane gospodina kneza i njegove kurije,⁹⁷ dok u Vodnjanskom stoji „i nijedna stranka koja se bude smatrala oštećenom ne može ulagati priziv vodnjanskom načelniku ni ijednoj službi grada Venecije, niti izbraništvu čestitog čovjeka pod prijetnjom kazne i globe sadržanih u sporazumu o mirovnom suđenju.“⁹⁸

Mogućnost žalbe odnosno obraćanja redovnom sudu nakon donošenja pravorijeka, Paškim statutom bila je uvjetovana plaćanjem kazne. Naime, odluka arbitara je bila obvezujuća, a ako je stranka ne bi poštovala bila je obvezna platiti kaznu dogovorenu arbitražnim sporazumom. Tek nakon plaćanja kazne nezadovoljna je stranka mogla, osim ako je sporazumom to bilo izričito isključeno, potražiti zaštitu redovnog suda.⁹⁹ Budvanskim statutom je početna nemogućnost ulaganja žalbe kasnijom izmjenom ipak bila omogućena.¹⁰⁰

Za Korčulu, izostanak izričite odredbe daje nam za pravo pretpostaviti da arbitražni pravorijeci u pravilu nisu bili podložni redovnim pravnim lijekovima, jednako kao što je to slučaj i u današnjem hrvatskom pravu.

3. ZAKLJUČAK

Arbitraža je u Korčulanskom statutu, kao i u statutima drugih srednjovjekovnih komuna na istočnoj obali Jadrana, imala svoje etablirano mjesto kao instrument rješavanja raznih vrsta sporova koji su inače bili podložni nadležnosti tijela vlasti komune. Kada analiziramo statutarne odredbe o arbitraži, u oči upada njihova razmjerna modernost. Bez svake sumnje, statutarne odredbe *de arbitris* mogu se opisati kao pravila koja u velikoj mjeri odgovaraju suvremenom poimanju i funkciji arbitraže.

Obilježja koja u cijelosti potkrjepljuju teze o pojmovnom i praktičnom poklapanju arbitraže u Korčulanskom statutu s današnjim poimanjem arbitraže (izbranog sudovanja) su:

- Arbitraža je bila alternativa za ‘redovni’ postupak pred sudbenim tijelima komune (knezom i kurijom);

⁹⁷ TS, II, XLIX.

⁹⁸ VS, II, XXXI.

⁹⁹ PaS, II, XXXV.

¹⁰⁰ BS, gl. CCLXXXI.

- Arbitraža se provodila u predmetima u kojima su se stranke mogle nagoditi (načelno u svim predmetima ne-kaznene naravi);
- Arbitražni sud formirao se voljom stranaka (dobrovoljnost izbora arbitraže kao metode rješavanja sporova);
- Stranke su utjecale na izbor arbitara te pravo na imenovanje 'svojih' arbitara;
- Postupak je trebalo provoditi uz osiguranje jednakog postupanja i procesne ravnoteže, te osiguranje načela saslušanja stranaka;
- Arbitraža je rezultirala u pravilu donošenjem obvezujuće odluke (arbitražnog pravorijeka), koja se po potrebi mogla i prisilno izvršiti.

S druge strane, postoje i neke razlike između srednjovjekovne korčulanske i današnje hrvatske arbitraže. Predmeti u kojima se provodila arbitraža u staro doba razlikuju se od današnjih, jer danas, za razliku od nekad, arbitraža manje rješava komunalne sporove, a više značajne trgovačke sporove, koji često imaju međunarodno obilježje. Utoliko i arbitri danas nisu *boni vires*, već pravnici s dugogodišnjim iskustvom. Stoga je odlučivanje *ex aequo et bono*, iako se i danas susreće, u modernoj praksi više iznimka no pravilo; arbitraža se redovito provodi prema specificiranom skupu pravnih pravila, uz upućivanje na pravila određenog pravnog sustava, domaćeg ili inozemnog. Arbitraža je utoliko danas redovito kompleksna profesionalna aktivnost, a ne dio građanske obveze ili etičke obveze prema prijateljima ili rodbini, tako da je redovito provode arbitri čije usluge stranke plaćaju. S druge strane, zbog postojanja uspješnih međunarodnih instrumenata poput Njujorške konvencije,¹⁰¹ arbitražne se odluke danas provode u cijelom svijetu, bez obzira na to gdje su donesene te se, štoviše, smatra da stoga arbitraža i ima osobitih prednosti kao metoda rješavanja sporova između stranaka koje pripadaju raznim pravnim sustavima.

Sve te razlike prema današnjoj situaciji više su kvantitativne i praktično/pragmatične naravi te ne utječu na ocjenu da je arbitraža u Korčulanskom statutu bila prava arbitraža, i da se kao takva može s punim pravom uklopiti kao prethodnik današnjih arbitražnih postupaka u povijest alternativnog rješavanja sporova na području jugoistočne Europe.

¹⁰¹ Konvencija UN o priznanju i ovrsi stranih arbitražnih pravorijeka iz 1958, vid. http://www.uncitral.org/uncitral/en/uncitral_texts/arbitration/NYConvention.html. Upor. i prijevod te konvencije u: S. Triva; A. Uzelac, 439–446.

Alan Uzelac, Ph.D.

Professor
University of Zagreb Faculty of Law

Mirela Krešić, Ph.D.

Assistant Professor
University of Zagreb Faculty of Law

ARBITRATION PURSUANT TO THE PROVISIONS OF KORČULA STATUTE AND THE STATUTES FROM THE EASTERN ADRIATIC COAST

Summary

In this paper, the authors explore provisions on arbitration contained in Korčula Statute, and compare them with similar provisions of other medieval statutes from the eastern Adriatic coast – statutes of the communes of Budva, Dubrovnik, Split, Trogir, Vis, Pag, Vodnjan and Pula. Both the older and the newer textual versions of the Korčula Statute are considered (versions from 13th and 15th century), paying special attention to the trend of weakening of the powers of the Count to intervene in the arbitral proceedings, which reflects the general change of balance in jurisdiction between the Count and the Curia. The paper describes and critically evaluates the provisions concerning the general nature and functions of arbitration, jurisdiction of individual bodies, arbitral agreement, number of arbitrators and their appointment, time limits for completion of the arbitral proceedings, subject matter and party capacity, substantive and procedural rules applicable to arbitral proceedings, language of arbitration, making of the arbitral awards and their enforcement, and the means of recourse available in the proceedings. Based on this analysis and comparison with other sources, the authors conclude that arbitral provisions on arbitration both in Korčula Statute and in the other eastern Adriatic statutes had recognized arbitration as an established method for resolving various types of disputes that were otherwise subject to the jurisdiction of the communal judicial bodies. Despite considerable variations in applicable rules from one commune to the other, a general conclusion on considerable modernity of the analysed provisions can be drawn. Some differences in comparison with contemporary arbitral practice, e.g. local nature of the arbitrated disputes, regular resorting to *ex aequo et bono* decision making, and the principle of solidarity according to which arbitrators regularly did not charge fees for their services, cannot change the ultimate assessment of the arbitral provisions contained in the Korčula

Statute and other eastern Adriatic statutes. They were indeed an example of proper arbitration which, as a specific contribution to the history of alternative dispute resolution in the South-East Europe, reflects the tradition of arbitral dispute settlement in the region.

Key words: *Arbitration. – Medieval Statutes. – City of Korčula. – History of Arbitral Dispute Settlement. – Eastern Adriatic Coast.*

LIBER AMICORUM
GAŠO KNEŽEVIĆ

Beograd 2016.

LIBER AMICORUM GAŠO KNEŽEVIĆ

Uređivački odbor

Prof. dr Tibor Varady, akademik
Prof. dr Dobrosav Mitrović
Prof. dr Dragor Hiber
Prof. dr Vladimir Pavić
Doc. dr Milena Đorđević
Doc. dr Marko Jovanović

Sekretar uređivačkog odbora

Andrea Nikolić

Recenzenti

Prof. dr Sima Avramović
Prof. dr Radmila Vasić
Prof. dr Aleksandra Jovanović
Prof. dr Davor Babić

Izdavači

Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet
Centar za izdavaštvo i informisanje
Udruženje za arbitražno pravo

Za izdavače

Prof. dr Sima Avramović, dekan
Prof. dr Dragor Hiber, predsednik Upravnog odbora Udruženja

Urednik biblioteke

Prof. dr Dragan M. Mitrović

© Univerzitet u Beogradu – Pravni fakultet, Udruženje za arbitražno pravo, 2016.

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne može biti reprodukovana, presnimavan ili prenošen bilo kojim sredstvom – elektronskim, mehaničkim, kopiranjem, snimanjem, ili na bilo koji drugi način bez prethodne saglasnosti autora i izdavača.

www.ius.bg.ac.rs
www.arbitrationassociation.org

SADRŽAJ

Prof. dr Gašo Knežević (1953–2014)	15
--	----

I

MATERIJALNO PRIVATNO PRAVO

Dragor Hiber, Miloš Živković	
O odnosu (konkurenciji) zaloge i jemstva	33
Tatjana Josipović	
Razlučni vjerovnici u novom hrvatskom insolventijskom pravu.	58

II

MEĐUNARODNO PRIVATNO PRAVO

Bernadet Bordaš	
Surogat materinstvo u Srbiji – međunarodno-privatnopravni aspekti	101
Sanja Marjanović	
Nadležnost u materiji roditeljske odgovornosti i zaštita najboljeg interesa deteta u međunarodnom privatnom pravu Srbije – <i>de lege lata</i> i <i>de lege ferenda</i>	122
Mirela Župan	
Temeljna ljudska prava i prekogranične životne zajednice – registrirano partnerstvo u fokusu	142

Marko Jovanović	
Inostrane registrovane istopolne zajednice života pred kolizionim pravilima srpskog međunarodnog privatnog prava: crno-beli odraz slike duginih boja?	167
Ines Medić	
Public Policy Exception and EU Succession Regulation – Croatian Perspective	191
Andrej Savin	
Jurisdiction over Cybertorts in The EU – A Coherent Picture?	212
Vladimir Đerić	
Sudski imunitet strane države, posebno u radnim sporovima	231
Zlatan Meškić	
Regional Convention on Jurisdiction and the Mutual Recognition and Enforcement of Judgments in Civil and Commercial Matters (Sarajevo Convention) – a Perspective of Bosnia and Herzegovina	242

III

ARBITRAŽA, GRAĐANSKO PROCESNO PRAVO I ADR

Rajko Ignjačević	
Proširenje arbitražnog sporazuma na nepotpisnika sa osvrtnom na dve arbitražne odluke	267
Jelena Perović	
Jezik arbitražnog postupka u međunarodnoj trgovinskoj arbitraži	274
Toni Deskoski	
Izbor merodavnog prava za suštinu spora pred međunarodnom trgovačkom arbitražom	290
Vladimir Pavić, Milena Đorđević	
Resolution of International Commercial Disputes Before Serbian Arbitral Institutions – Certain Salient Features of The New Institutional Rules	304
Alan Uzelac, Mirela Krešić	
Arbitraža (izbrano suđenje) u Korčulanskom statutu i statutima istočne obale Jadrana	347